

**Programma van maatregelen bij  
Archeologienota: Hemelrijk, Essen (prov.  
Antwerpen)  
Project Quarantainestallen**

**Robby Vervoort (red.)  
Freelance Senior Archeoloog  
Borgerhout, september 2016**

**Elly N.A. Heirbaut  
LAReS  
Halle-Zoersel, september 2016**

*Titel*

Archeologienota:  
Hemelrijk, Essen  
(prov. Antwerpen)  
Project Quarantainestallen

*Auteur*

Robby Vervoort (red)  
Elly Heirbaut

*Opdrachtgever*

THV Kwista-Etxe-Quarantainestallen

*Projectcode*

2016H129

*Plaats en datum*

Borgerhout, september 2016

*Reeks en nummer*

RVFSA-Rapport,

## Inhoud

1. Technische fiche/administratieve gegevens .....	3
2. Inleiding .....	3
3. Aanleiding en resultaten van het vooronderzoek .....	6
4. Vraagstellingen en onderzoeksdoelen .....	6
4.1. Algemeen.....	7
4.2. Nederzettingsterreinen .....	7
4.3. Landschap en bodem .....	8
5. Programma van maatregelen.....	8

## 1. Technische fiche/administratieve gegevens

### *Naam site*

Essen, Quarantainestallen

### *Ligging*

Antwerpen, Essen, Essen,  
 Hemelrijk 77

### *Kadastrale gegevens*

Essen: 1<sup>de</sup> Afdeling

Essen: Sectie F

Perceelnummers: 706F, 706G, 706H

### *Bounding Box*

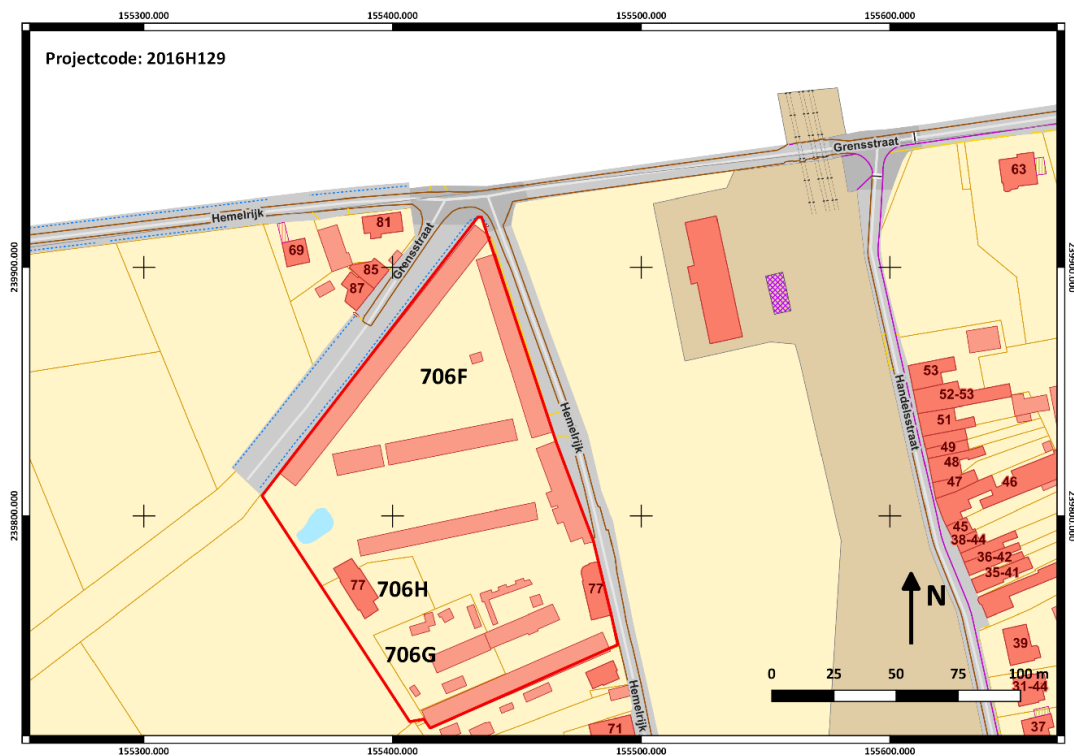
X 155434,8    Y 239919,9

X 155346,5    Y 239809,9

X 155410,4    Y 239713,1

X 155493,1    Y 239747,9

X 155482,8    Y 239747,9



Figuur 1: Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied<sup>1</sup>

Onderzoek

Prospectie met ingreep in de bodem: proefsleuven

Projectcode

2017C156

Opdrachtgever

THV Kwista-Etze-Quarantainestallen

Contactpersoon opdrachtgever

De heer Joeri Bal

Uitvoerders

Robby Vervoort OE/ERK/Archeoloog/2016/00126

(erkend archeoloog, veldwerkleider, redactie)

Bart Lauwers (Erfpunt: veldwerk/assistent-archeoloog:  
aanmaak opgravingsarchief)

Elly N.A. Heirbaut, LARes (assessment, rapportage nota)

Nummer wettelijk depot

Niet van toepassing.

<sup>1</sup> [www.geo.onroenderfgoed.be](http://www.geo.onroenderfgoed.be)

*Termijn*

15, 16 en 21 maart 2017 (veldwerk).

*Geplande ingreep*

Reconversie projectgebied tot een co-housingproject met 43 woningen. De bestaande bebouwing wordt gedeeltelijk gesloopt en herbestemd tot woningen. Bouw vier nieuwbouvvolumes en ondergrondse parking. De vloeren van de bestaande gebouwen worden geïsoleerd en/of verlaagd.

*Geldende wetgeving en voorwaarden*

Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014. De nota werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk. De totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft, bedraagt 3000m<sup>2</sup> of meer en de oppervlakte van de bodemingrepen bedraagt minstens 1000 m<sup>2</sup>, zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en is gelegen buiten een zone waarop lagere oppervlaktecriteria van toepassing zijn.

*Randvoorwaarden*

Een deel van de gebouwen is nog in gebruik en diende toegankelijk te blijven. Een deel van de te slopen gebouwen was dientengevolge nog niet gesloopt bij de start van het proefsleuvenonderzoek.

*Doelstelling*

Het doel van het proefsleuvenonderzoek is om na te gaan of er archeologische resten in het projectgebied aanwezig zijn, hoe ze dateren, wat de mogelijke bedreigingen zijn voor het eventueel aanwezige bodemarchief en hoe hiermee dient omgegaan te worden.

*Resultaten*

Het terrein kan vrijgegeven worden voor de geplande ontwikkelingen aangezien er geen archeologische site

met hoog kennisvermeerderingspotentieel is aangetroffen.

*Thesaurus*

Archeologienota, bureauonderzoek, nieuwste tijd

## 2. Inleiding

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag is voor het projectgebied Hemelrijk een archeologienota opgesteld (projectcode 2016H129).<sup>2</sup> Op het terrein zijn nog verschillende van de oorspronkelijke gebouwen van de quarantainestallen, die in 1896 zijn gebouwd, zichtbaar en ook nog enkele gebouwen die daarna zijn bijgebouwd. Een deel van de oorspronkelijke gebouwen is al enige tijd geleden gesloopt. Het is de bedoeling om de bestaande oorspronkelijke gebouwen te hergebruiken en om de locaties waar oorspronkelijk gebouwen stonden opnieuw te benutten voor nieuwbouw. Een aantal kleinere gebouwen dat recentelijk is opgetrokken zal hiervoor afgebroken worden. Op deze manier zal het oorspronkelijke grondplan van het quarantainecomplex terugkomen in het huidige plan. Ook de vijver in de westhoek van het terrein zal behouden blijven. Verder zal een grote ondergrondse parkeerplaats aangelegd worden in het zuidelijke deel van het projectgebied.

De geplande werken betekenen een zeer grote impact op de bodem en de bewaarde stallen. Dit impliceert een directe en onomkeerbare bedreiging van het potentieel aanwezige archeologische erfgoed.

Uit de bureaustudie is gebleken dat het gebied rond het projectgebied al vanaf de steentijd werd bewoond en dat dit zich heeft doorgezet tot heden. Over hoe deze bewoning er heeft uitgezien en waar deze zich concreet bevond, is voorsnog maar weinig bekend. Uit wat wel bekend is, kan afgeleid worden dat het niet ondenkbaar is dat het plangebied op enig moment in de loop der geschiedenis ook bewoond is geweest. Verder onderzoek werd dan ook aanbevolen. Dit vooronderzoek met ingreep in de bodem is uitgevoerd in de vorm van proefsleuven.

## 3. Aanleiding en resultaten van het vooronderzoek

Voor de aanleiding tot het vooronderzoek en de resultaten van de prospectie met ingreep in de bodem: zie hoofdstuk 4, 5 en 6 (deel I). Voor de synthese: zie hoofdstuk 7 (deel I).

## 4. Vraagstellingen en onderzoeksdoelen

Vanuit het vooronderzoek is duidelijk geworden dat er van Essen en omgeving nog niet heel veel bekend is. Nochtans duidt een gedegen inventarisatie van de al bekende vindplaatsen in de gemeente Essen maar ook van die net over de landsgrens (Nispen en Rucphen) er op dat ook deze regio in de

---

<sup>2</sup> Vervoort & Heirbaut 2016.

loop der geschiedenis frequent is bewoond, en dit vanaf de steentijd tot in de nieuwe/nieuwste tijd. Het is bijgevolg niet uitgesloten dat er in het plangebied resten van bewoning anders dan die uit de 19<sup>e</sup> en 20<sup>ste</sup> eeuw worden aangetroffen.

Op basis van het niet-destructief vooronderzoek (bureauonderzoek) kan bovenstaande niet bepaald worden. Hiervoor zal een vooronderzoek met ingreep in de bodem moeten plaatsvinden. Dit zal tot doel hebben vast te stellen of er archeologisch erfgoed in de bodem aanwezig is, en dit te registreren, determineren en waarderen. Verder zal bepaald worden in hoeverre de geplande werken een impact hebben op het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed. Indien mogelijk zal bekeken worden of er een mogelijkheid is tot behoud in situ. Indien dit niet realiseerbaar is, zullen uit het vooronderzoek aanbevelingen vloeien voor vervolgonderzoek.

Om bovenstaande te kunnen realiseren, is het noodzakelijk voorafgaand aan het vooronderzoek met ingreep in de bodem een aantal onderzoeksvraagstellingen te formuleren:

#### 4.1. Algemeen

- Zijn er archeologische sporen aanwezig in het plangebied? Zo ja: wat is de aard en datering van deze sporen?
- Zijn er archeologische vondsten aanwezig in het plangebied? Zo ja: wat is de aard en datering van deze vondsten?
- Wat is de bewaringskwaliteit van de vondsten?
- Wat is de ruimtelijke begrenzing van de sporen (zowel horizontaal als verticaal; strekt de site zich uit buiten de grenzen van het plangebied)?
- In hoeverre heeft de 19<sup>e</sup>- en 20<sup>e</sup>-eeuwse bebouwing het oudere bodemarchief verstoord?

#### 4.2. Nederzettingsterreinen

- Zijn er aanwijzingen voor nederzettingsterreinen in het plangebied? Zo ja: uit welke periode dateren deze, en waren ze tijdelijk of permanent?
- Zijn er aanwijzingen voor continuïteit of fasering van de nederzetting en/of structuren?
- Welke elementen kunnen bijdragen tot de kennis van de economische en sociale relaties in de verschillende perioden/fasen?
- Wat is de relatie van de vindplaats tot deze in de ruimere omgeving?
- Zijn er aanwijzingen voor andersoortig gebruik van het terrein (anders dan bewoning)? Zo ja: uit welke periode dateren deze, en waren ze tijdelijk of permanent?
- Zijn er sporen van ambachtelijke activiteiten?
- Zijn er sporen van agrarische activiteiten?
- Zijn er sporen van landgebruik (perceelsindeling, wegen, akkers, grondstofwinning...)?

### 4.3. Landschap en bodem

- Is de oorspronkelijke bodem intact?
- Wat is de opbouw van de bodem?
- Hebben er post-depositionele processen plaatsgevonden en welk effect hebben deze gehad op de archeologische resten?

## 5. Programma van maatregelen

Er werd een vooronderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd, dat aangeeft dat er geen bijkomende maatregelen meer nodig geacht worden in het kader van de geplande werken. Al het vooronderzoek dat noodzakelijk is om met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over de aanwezigheid en waarde van archeologisch erfgoed werd uitgevoerd.

De impact van de geplande werkzaamheden werd getoetst aan de gekende reeds verstoorde en reeds onderzochte zones, de gekende geologische, bodemkundige en ecologische kenmerken en de gekende archeologische en historische waarden (zie verslag van resultaten van het vooronderzoek).

Belangrijk in de afweging van de noodzaak voor verder vooronderzoek zijn de huidige graad van verstoring, het beperkte potentieel tot kennisvermeerdering en de hieraan gekoppelde meerkost ten gevolge van bijkomend onderzoek.

Naar aanleiding hiervan zijn geen verdere maatregelen vereist. Daarom wordt geen programma van maatregelen opgemaakt. Deze beslissing steunt op onderstaande redenering.

De afweging of verder vooronderzoek noodzakelijk is, gebeurt op volgende wijze:

Na iedere fase in het vooronderzoek volgt verder vooronderzoek, zonder ingreep in de bodem of met ingreep in de bodem, indien op basis van de reeds uitgevoerde fase(s) van het vooronderzoek onvoldoende informatie gegenereerd is om:

- *de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende te staven*

De prospective met ingreep in de bodem toonde aan dat de eventueel ooit aanwezige resten grotendeels verstoord zijn en dientengevolge geen groot potentieel op kennisvermeerdering hebben.

- *een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen*

Gezien het ontbreken van mogelijke archeologische resten met een hoog potentieel aan kennisvermeerdering dienen geen verdere maatregelen genomen te worden.

- *een plan van aanpak voor een archeologische opgraving op te maken*

Er dient geen archeologische opgraving plaats te vinden in het projectgebied.

- *een plan van aanpak voor een behoud in situ op te maken*

Er dient geen plan van aanpak gemaakt te worden voor een eventueel behoud in situ.



Op basis van het uitgevoerde vooronderzoek kunnen we besluiten dat er voldoende informatie is gegenereerd om een te bekrachtigen nota op te maken die het ontbreken van potentieel op kennisvermeerdering afdoende staft.